

made in slovenia

Milijoni

na kakršnekoli oči

Politično in strokovno odgovornost za tajkunska posojila in podobne »katastrofe stoletja« je pravzaprav precej lahko razporediti. Le interesa, da bi to storili, kot po čudežu, nikoli ne najdejo. Kajti takratni in zdajšnji glavni akterji bi v tem procesu preveč očitno »naleteli sami nase«.

Ne glede na to, da v Sloveniji štiri leta po začetku krize bančne sanacije sploh še nismo začeli, pa se zelo radi prepiramo, kdo je odgovoren za tajkunska posojila.

Gre za zdaj že skoraj epski spor med dr. Damjanom Žugljem, direktorjem agencije za trg vrednostnih papirjev (ATVP), in dr. Markom Kranjcem, guvernerjem Banke Slovenije (BS), kdo naj bi bil odgovoren za pomanjkljiv nadzor nad bančnim podeljevanjem posojil za menedžerske prevzeme. Pri tem se prvi izgovarja, da je pristojen zgolj za formalno preverjanje, ali so prevzemni postopki v skladu z zakonodajo, medtem ko je za vsebinski nadzor nad odobravanjem posojil odgovoren guverner centralne banke. Ta pa, sicer dokaj neprepričljivo, odgovarja, da centralna banka ne more pregledati vsake izmed tisočev in tisočev posojilnih pogodb in da bi moral večje »vsebinsko« vlogo odigrati ATVP. Pri tem pa so se prevzemi in bančno financiranje prevzemov dogajali vsem pred očmi, mediji so bili vsak dan polni zapisov o njih in o »kreditih na lepe oči«.

Islandija je (po)iskala krivce

Seveda ta obtoževanja in zavračanja odgovornosti niso slovenska posebnost. Z njimi se srečamo v vseh državah, ki jih je bančna kriza močno prizadela. Na Irskem je denimo moral odstopiti finančni regulator. V Islandiji pa so izvedli pravi preiskovalni postopek, iskali so glavne krivce za to, da je bančni sistem v petih letih zrasel prek vseh normalnih meja (bančna bilančna vsota se je med letoma 2003 in 2008 povečala s 170 na več kot 980 odstotkov BDP!), pri čemer so banke večino posojil odobrile na podlagi zavarovanja z delnicami podjetij. Seveda so tudi v Islandiji krivce našli v finančnem regulatorju, kjer je bilo pred bančnim razcvetom 40 zaposlenih inšpektorjev, od teh se je tretjina med razcvetom raje zaposlila v poslovnih bankah.

Verjetno vas večina sploh ne ve, da smo tudi v Sloveniji pred nekaj leti imeli podoben, vendar manj razvpit preiskovalni postopek ugotavljanja odgovornosti. V parlamentu je bila v ta namen ustanovljena posebna preiskovalna komisija. Ta je kljub predčasnemu koncu mandata parlamenta svoje delo skoraj končala in objavila vmesno poročilo. Zanimivo je, da izsledki tega poročila nikoli niso bili izrecno javno predstavljene oziroma podrobneje objavljeni v medijih. To pomanjkanje javnega zanimanja bi, kot boste videli v nadaljevanju, utegnilo biti predvsem posledica dejstva, da glavne državne institucije in njihovi predstojniki v tem poročilu lahko »naletijo sami nase«.

Neverjetno dolg naziv nepriljubljene komisije

To je morda tudi razlog, da za samo ustanovitev te parlamentarne komisije ni bilo prave splošne politične volje. Še več, predstavnikom takratne opozicije (in zdajšnje vladajoče koalicije) je tedaj uspelo v parlamentu močno omejiti dejavnost preiskovalne komisije. Namesto da bi komisija dobila splošen mandat za ugotavljanje odgovornosti pristojnih organov za pomanjkljiv zakonski okvir in nezadosten nadzor nad bankami pri podeljevanju posojil, je bil njen mandat zožen na (pazljivo preberite, kajti naziv komisije je izjemno dolg in kompleksen) »ugotavljanje politične odgovornosti nosilcev javnih funkcij zaradi suma, da so bili vpleteni v financiranje spornih menedžerskih prevzemov gospodarskih družb Istrabenz, holdinška družba, d. d., in Pivovarna Laško, d. d., s strani bank oziroma kreditnih institucij v pretežni državni lasti (kreditne institucije znotraj NLB Skupine in NKBM, d. d.), in sicer tako, da naj bi zlorabili svoj politični vpliv za dodeljevanje posojil članom poslovnih organov navedenih gospodarskih družb in z njimi povezanih pravnih in fizičnih oseb (t. i. 'slamnatih' podjetij, finančnih holdingov ipd.) za odkup večinskega

Page: 3

Reach: 0

Country: SLOVENIA

Size: 1247 cm2

2 / 4

ali pretežnega deleža gospodarske družbe, ki so jo vodili oziroma jo vodijo, in za ugotavljanje politične odgovornosti nosilcev javnih funkcij zaradi domnevno pomanjkljive oziroma neustrezne zakonodaje s področja prevzemov, ki je dopuščala omenjene sporne menedžerske prevzeme.

Tak naslov lahko najdete le pri kakšni izjemno specifični in dolgočasni doktorski disertaciji izpred dobrih 20 let.

Najprej so zaslišali 14 uglednih prič

Tudi jaz nisem vedel za to komisijo. In tako bi bilo morda še danes, če me lani ne bi povabili, da napišem recenzijo oziroma oceno predloga vmesnega poročila preiskovalne komisije ter da pripravim predlog področij, ki bi lahko bila predmet nadaljnjega poteka parlamentarne preiskave. (Vmesno poročilo lahko najdete na spletni strani državnega zbora.) In kot boste videli, izsledki preiskovalne komisije so, čeprav je lahko opravila samo prvi del zastavljenega dela, zelo zanimivi in pojasnjujejo marsikaj iz tistega spornega obdobja.

Komisija je v prvem sklopu preiskave zaslišala 14 prič iz vrst ključnih nosilcev javnih funkcij, odgovornih za pripravo predmetne zakonodaje (nekdanji ministri in drugi vladni funkcionarji, nekdanji in zdajšnji guverner Banke Slovenije) in odgovornih za njeno izvajanje v praksi (direktorji regulatornih organov ATVP in UVK ter guvernerja BS).

Pet bistvenih vprašanj

Po mojem mnenju je za ugotavljanje politične odgovornosti nosilcev javnih funkcij odločilna presoja naslednjih elementov:

1. ali je bila prevzemna zakonodaja oziroma zakonodaja, ki zadeva financiranje prevzemov, zavestno neustrezna ali pomanjkljiva oziroma nosilci javnih funkcij zavestno

niso pravočasno predlagali sprememb oziroma dopolnitev zakonodaje;

2. ali je pomanjkljivost oziroma nepravočasno prilagajanje zakonodaje vplivalo na »dodeljevanje posojil članom poslovnih organov navedenih gospodarskih družb in z njimi povezanih pravnih in fizičnih oseb za odkup večinskega ali pretežnega deleža gospodarske družbe, ki so jo vodili«;

3. ali so na »dodeljevanje posojil članom poslovnih organov navedenih gospodarskih družb in z njimi povezanih pravnih in fizičnih oseb za odkup večinskega ali pretežnega deleža gospodarske družbe, ki so jo vodili,« kakorkoli vplivali nosilci javnih funkcij v okviru opravljanja svojih javnih funkcij;

4. ali je udeležba nosilcev javnih funkcij v nadzornih svetih kreditnih institucij v pretežni državni lasti oziroma v nadzornih svetih gospodarskih družb, udeleženih v spornih menedžerskih prevzemih, imela kakršenkoli vpliv na »dodeljevanje posojil članom poslovnih organov navedenih gospodarskih družb in z njimi povezanih pravnih in fizičnih oseb za odkup večinskega ali pretežnega deleža gospodarske družbe, ki so jo vodili«;

5. ali so v »posameznih menedžerskih prevzemnih aktivnostih sodelovali tudi nosilci javnih funkcij tako, da so pri bankah pridobili kredite zase ali za podjetja, v katerih so bili lastniki oziroma solastniki«.

Predčasne volitve in tri nedokončane točke

Komisija je »obdelala« le prvi dve točki, s preostalimi tremi bi se morala ukvarjati v drugem sklopu obravnave, ki pa je zaradi predčasnih volitev ni bilo.

V nadaljevanju navajam le nekaj glavnih ugotovitev vmesnega poročila komisije. Iz zbranega gradiva komisije neposredno ne izhaja, da bi bila slovenska prevzemna zakonodaja neustrezna ali pomanjkljiva ter da spremembe oziroma dopolnitve zakonodaje niso bile predlagane pravočasno. Tako denimo iz mnenj večine prič izhaja, da je bila slovenska prevzemna zakonodaja v pomembnih segmentih celo bolj restriktivna od primerljive v razvitih članicah EU (primer Nemčije). Že zakon o gospodarskih družbah iz leta 1993 denimo vsebuje »izrecno prepoved finančne asistencije družbe prevzemniku«. Zakon o prevzemih iz julija 2006 pa prepoveduje zastavo delnic ciljne družbe kot poročstva pri najemu posojil za prevzem. Zakon tudi eksplicitno zahteva, da mora prevzemnik ciljne družbe ob prevzemu položiti bančno garancijo banke iz EU v skupni vrednosti prevzema.

Toda težava, ki se pri tem pojavlja, lahko nastopi v obliki dejanske kakovosti bančne garancije. Tudi če je bančno garancijo izdala prvovrstna banka s sedežem v EU, je lahko problematična kakovost zavarovanja, ki jo ponudi prihodnji prevzemnik banki, ki izda bančno garancijo, oziroma banki, ki pozneje kreditira prevzemni posel. Če prevzemnik kot kreditno zavarovanje uporabi finančno premoženje, ki je izpostavljeno višji stopnji volatilitnosti, lahko ob realizaciji negativnih tveganj podvrže banko višji stopnji izpostavljenosti. Še posebno, ker gre v takih primerih za kumulacijo realizacije negativnih šokov v celotnem gospodarstvu, s čimer se izpostavljenost bank posojilnim tveganjem izjemno poveča.

Glavna »tehnična« težava Irske, Islandije in Slovenije

In to je bila glavna »tehnična« težava tako slovenske »tajkunizacije« v obliki relaksiranih bančnih posojil za prevzemne namene, ki so se nato izrodili v zdajšnje slabe terjatve bank, kakor tudi slabih posojil irskih bank (kjer so kot primarno zavarovanje rabile nepremičnine, katerih cene so pred tem zrasle za petkrat) in slabih posojil islandskih bank (kjer so, podobno kot pri nas, kot zavarovanje rabile predvsem delnice podjetij, katerih tečajji so pred tem zrasli za desetkrat glede na leto 2001).

Takratna vlada in BS sta se že sredi leta 2006 teh tveganj zaradi slabih zavarovanj zavedali in sta do konca leta 2006 pripravili novelo zakona o bančništvu ter spremljajočih podzakonskih aktov. Decembra 2006 sprejeta sprememba zakona o bančništvu v 145. členu določa, da »banka lahko pri izračunu tveganjem prilagojenih zneskov izpostavljenosti in zneskov pričakovanih izgub ustrezno upošteva kreditna zavarovanja, katerih predmet so te izpostavljenosti«. Ali natančneje, podzakonski akt (sklep o kreditnih zavarovanjih) v tretjem odstavku 12. člena določa nove »uteži za zavarovanje kreditnih tveganj«. In sicer je bila utež za zavarovanje posojil, ko so se za zavarovanje uporabile delnice podjetij, povečana s 100 na 150 odstotkov.

To pomeni, da bi morali posojilojemalci v prihodnje za vsak evro posojila zastaviti delnice v vrednosti 1,5 evra. Vlada in Banka Slovenije sta se torej konec leta 2006 dobro zavedali povišane stopnje tveganosti delnic kot zavarovanja kreditne izpostavljenosti bank, zato je bila za delnice zahtevana višja stopnja pokritja vrednosti zavarovane izpostavljenosti.

Page: 3

Reach: 0

Country: SLOVENIA

Size: 1247 cm2

3 / 4

Zaostritev posojilnih pogojev preložena za leto dni

Zdaj prideta glavni točki, ki nam lahko dasta dobršen del odgovora o odgovornosti nosilcev javnih funkcij. Vse spremembe zakonodaje so bile sprejete decembra 2006 in naj bi začele veljati 1. januarja 2007, razen, bodite pozorni!, drugega odstavka 143. člena, 3. točke prvega odstavka 159. člena in 162. člena tega zakona, ki so začeli veljati 1. januarja 2008.

Uganili ste, gre natanko za tiste določbe, ki urejajo pristope bank pri izračunu kapitalske zahteve in pri tem predvsem upravljanje tveganj v postopku odločanja ter pri odločanju o odobritvi posojil. Po domače rečeno, zaostritev posojilnih pogojev v smislu zahtevanega povečanja potrebnega zavarovanja je bila odložena za leto dni. In to leto naredi veliko razliko glede prevzemnih posojil. Po pričevanju guvernerja Banke Slovenije Marka Kranjca je bilo takih posojil »v letu 2006 pri bankah 1,8 milijarde evrov (v letu 2004 in 2005 jih je bilo manj), v letu 2007 dve milijardi 600 tisoč, decembra 2008 milijardo in 700 tisoč (razlog zmanjšanja v delnem poplačilu kreditov tudi z zaplembo zastavljenih vrednostnih papirjev) in marca 2009 milijardo in 600 tisoč evrov«.

Gre torej za dodatnih 800 milijonov evrov, ki so jih banke lahko odobrile za prevzeme še po stari zakonodaji, ker je bil glavni del veljavnosti bolj zaostrenih posojilnih pogojev odložen za leto dni.

Zakaj 150, in ne 300 odstotkov?

Zato se mi tu postavljata dve glavni vprašanji. Prvič, zakaj sta se Banka Slovenije in vlada odzvali tako pozno na pojav povečanih prevzemnih posojil (šele sredi leta 2006) in zakaj je bila utež za zavarovanje najbolj tveganih posojil tudi v spremenjeni zakonodaji določena tako nizko (samo v višini 150 odstotkov vrednosti posojila)? Do takrat so namreč borzni tečaji slovenskih delnic zrasli že za trikrat, torej bi morala biti utež za zavarovanje z delnicami postavljena vsaj na 300 odstotkov.

In drugič, komu je bilo v interesu in kdo je vplival na to, da je glavni del spremenjene zakonodaje začel veljati šele z enoletnim zamikom (ko je bil »tajkunski val« že mimo)?

Navajam dve ključni izjavi prič:

Mag. Mitja Gaspari, nekdanji guverner BS: »Banka Slovenije je v letu 2006, pred uveljavitvijo evra, pripravila tudi nov bančni zakon, skupaj z vsemi podzakonskimi predpisi (objavljeni decembra 2006), po katerih se je tudi na področju zavarovanja izpostavljenosti bank glede delnic, ta povečala s 100 na 150 odstotkov. Žal so banke, kot tudi Vlada kot predlagatelj predloga zakona, ugotovili, da je primeren način uveljavitve tega predpisa z enoletnim odlogom. Tako je to pravilo začelo veljati konec leta 2007.« (Vmesno poročilo, str. 24–25)

Dr. Marko Kranjec, guverner Banke Slovenije: »Tako se je Banka Slovenije odločila, da poveča utež za regulatorno zelo tvegane izpostavljenosti od 100 odstotkov na 150 (ukrep je začel veljati 1. 1. 2008). [...] Banka Slovenije je komercialnim bankam še dodatno, glede na njihovo naknadno zanimanje, pojasnila, kaj razume s to zaostritvijo in povečanjem uteži za regulatorno tvegane izpostavljenosti.« (Vmesno poročilo, str. 41)

V zvezi s prvim vprašanjem je seveda treba povprašati tedanje odgovorne za bančno regulativo in bančni nadzor. Na drugo vprašanje pa je odgovor prav tako jasen – politično odgovornost nosi vlada, ki je že spremenjeno zakonodajo odložila za eno leto.

Verjetno ste opazili, da se v tem komentarju nisem niti dotaknil vprašanja odgovornosti lastnikov bank za slab nadzor nad poslovanjem bank. Glede na to, da so bile tri največje banke, ki so imele več kot 50-odstotni tržni delež, bodisi v večinski lasti države bodisi je država imela v njih močan kontrolni delež, je tudi odgovor na to vprašanje sam po sebi umeven.

Zanimivo je, kako je politično in strokovno odgovornost za tovrstne »katastrofe stoletja« v bistvu precej lahko razporediti. Le interesa, da bi to storili, kot po čudežu, nikoli ne najdejo. Kajti takratni in zdajšnji glavni akterji bi v tem procesu preveč očitno »naleteli sami nase«.

Gre torej za dodatnih 800 milijonov evrov, ki so jih banke lahko odobrile za prevzeme še po stari zakonodaji, ker je bil glavni del veljavnosti bolj zaostrenih posojilnih pogojev odložen za eno leto.

Page: 3

Reach: 0

Country: SLOVENIA

Size: 1247 cm2

4 / 4

Naročnik: VSESLOVENSKO ZDRUŽENJE MALIH DELNICAŖEV
Objave so namenjene interni uporabi v skladu z odločbami ZASP in se brez soglasja imetnika pravice ne smejo prosbo razmnoževati in distribuirati!
Kiplog d.o.o.

Jože P. Damijan, ekonomist
finance@finance.si